

К. В. ПАВЛЮК
А. В. ТКАЧУК

МЕТОДИКА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті наведено визначення поняття "кредитоспроможність", а також порівняльна характеристика існуючих зарубіжних та вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності. Аналіз кредитоспроможності полягає у визначенні здатності й готовності позичальника повернути позику відповідно до умов кредитного договору. За проведенням дослідженням зроблені висновки та рекомендації щодо покращення використання банком методик кредитоспроможності підприємства.

Ключові слова: кредитоспроможність, методика, фінансовий стан, позичальник, фінансова стійкість.

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье приведено определение понятия "кредитоспособность", а также сравнительная характеристика существующих зарубежных и отечественных методик оценки кредитоспособности. Анализ кредитоспособности предполагает определение способности и готовности заемщика возвернуть заем в соответствии с условиями кредитного договора. По проведенным исследованиям сделаны выводы и рекомендации по улучшению использования банком методик кредитоспособности предприятия.

Ключевые слова: кредитоспособность, методика, финансовое состояние, заемщик, финансовая устойчивость.

ASSESSMENT METHODS OF THE ENTERPRISE CREDITWORTHINESS

The definition of concept "creditworthiness" and also the comparative characteristic of existing foreign and domestic techniques of assessing the creditworthiness are presented in this paper. The definition of concept "credit" is narrower than "creditworthiness", as repayment of the loan is only one kind of indebtedness. Analysis of the creditworthiness is defined in the ability of the borrower and readiness to return the loan in accordance with the terms of the agreement. Modern approaches to methodology credit analysis of borrowers in the banking institutions created by complex application of quantitative and qualitative indicators. Analysis of causes of large and medium-sized banks in Ukraine by unwarranted credit policy, namely low-quality is defined in this article. Analysis of the credit which is on the hand linked to the solvency, which is an integral prerequisite creditworthiness company or bank, on the other hand, this figure has certain features. The research conclusions and recommendations for improving the use of bank methods of the creditworthiness of the enterprise were presented.

Keywords: creditworthiness, methods, financial condition, the borrower, the financial stability.

Постановка проблеми. Актуального значення набуває вирішення проблеми вдосконалення кредитної діяльності комерційних банків з метою нарощення кредитних ресурсів та зниження ризиків. Приймаючи рішення про надання кредиту, банк зобов'язаний детально проаналізувати кредитоспроможність позичальника на основі його звітності, щоб не допустити ризику неповернення кредиту і зменшення таким чином вільних кредитних ресурсів. Наслідком систематичних помилок в оцінці кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля банку, через що збільшуються витрати на додаткове резервування. Це призводить до погіршення фінансового стану банку, можливо аж до його банкрутства.

Щоб уникнути такої невтішної перспективи, слід розробити і застосовувати єдину науково обґрунтовану методику оцінки кредитоспроможності позичальників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань оцінки кредитоспроможності позичальників зробили сучасні закордонні вчені-економісти: Е. Брігем, Л. Гапенські, С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі та інші. Дослідженню питань стосовно оцінки кредитоспроможності підприємства присвячено також багато вітчизняних наукових праць. Так, за останні роки ця проблема набула широкого висвітлення у монографіях та підручниках українських авторів: В. В. Вітлінського, О. В. Дзюблюка, Л.О. Лахтіонової, А.М. Мороза, О. В. Пернарівського та ін. Не дивлячись на це, проблему не можна вважати достатньо вивченою, адже й досі в теорії та практиці немає єдиного підходу до визначення системи показників, що комплексно характеризували б кредитоспроможність позичальників.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення поняття кредитоспроможності, а також порівняння різних методик оцінки кредитоспроможності та пошук шляхів їх узгодження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи питання про кредитування підприємства чи іншого банку, кредитор повинен вирішити, чи доцільно надавати позичку, чи є в певного підприємства можливості для повернення коштів, що бажає отримати клієнт, чи реальний бізнес-план, який надає підприємство під час оформлення заявки на отримання кредиту, та багато інших питань [1, с.461].

Банк до укладання кредитного договору здійснює попередній аналіз фінансового стану позичальника і вивчає його кредитоспроможність. Метою аналізу кредитоспроможності є оцінка результатів фінансової діяльності позичальника, на підставі якої банк приймає рішення щодо можливості надання кредиту або припинення кредитних відносин з даним клієнтом [2, с.328]. Фахівець банку повинен ретельно проаналізувати кредитоспроможність потенційного позичальника, тобто його здатність своєчасно повернути позичку, вивчити фактори, які можуть спровокувати її неповернення.

Утримання основної суми боргу є одним з головних принципів, який завжди має дотримуватися при здійсненні банком позичкової операції. Тому оцінка якості потенційного позичальника є одним з важливих етапів процесу кредитування. При цьому особливе значення має встановлення обґрунтованості кредиту. Жодні додаткові заходи захисту не зможуть запобігти кризовій ситуації, якщо позичка у своїй основі не є обґрунтованою [5, с.148].

Кредитні взаємовідносини банку та клієнта (клієнтом може бути як підприємство, так й інший банк) регулюються шляхом підписання кредитних договорів, що укладаються між кредитором і позичальником виключно в письмовій формі. Кредитний договір висвітлює всі моменти процесу надання кредиту, умови його надання та повернення.

Аналіз кредитоспроможності полягає у визначенні здатності й готовності позичальника повернути позику відповідно до умов кредитного договору. Виходячи з рівня кредитоспроможності позичальника, банк визначає ступінь ризику щодо цієї операції (а отже, розмір резервів), а також умови надання кредиту. Окрім визнання кредитного ризику щодо конкретної кредитної операції, банк має на меті коригувати результати своєї кредитної політики загалом для підвищення ліквідності банку, захисту інтересів своїх акціонерів і клієнтів.

Аналіз причин банкрутства великих і середніх банків в Україні за останні роки дає підставу дійти висновку, що вони полягають у необґрунтованій кредитній політиці, а саме у низькій якості кредитного портфеля. Сюди входять такі показники, як надання великої суми кредиту, недостатність інформації про діяльність позичальника, надання кредитів товариствам з обмеженою відповідальністю без достатнього забезпечення, відсутність або ненадійність гарантій та ін.

Показник кредитоспроможності, з одного боку, найтісніше пов'язаний з платоспроможністю, яка є невід'ємною передумовою кредитоспроможності підприємства чи банку, а з іншого боку, цей показник має специфічні особливості та сферу застосування.

Кредитоспроможність підприємства чи банку – це наявність передумов для отримання кредиту та здатність повернути його. Тому вона визначається показниками, які характеризують позичальника: акуратність у розрахунках за раніше отримані кредити, його поточний фінансовий стан, здатність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел [4, с.215].

Кредитоспроможність – поняття більш вузьке, ніж платоспроможність, адже погашення позики – це лише один з видів заборгованості, яку може мати підприємство (фірма) [5, с.148].

Вибір методу оцінки кредитоспроможності позичальника є складним, багатогранним і громіздким процесом. Від його правильної організації залежить рівень кредитного ризику, який бере на себе кредитор.

Сьогодні в банках України застосовується вельми широкий спектр методик визначення кредитоспроможності позичальника. Кожен банк розробляє власну систему оцінки, враховуючи певні особливості кредитної політики, технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі тощо

У процесі оцінки позичальників банківським установам України значною мірою слід користуватись методиками, які застосовують зарубіжні банківські установи. Сучасні підходи до методології аналізу кредитоспроможності позичальників у банківських установах базуються на комплексному застосуванні кількісних і якісних показників. Методи і моделі оцінки кредитоспроможності позичальників, які застосовують зарубіжні банківські установи, класифікують наступним чином:

- класифікаційні (статистичні методи оцінки), до яких належать бальні системи оцінки (рейтингові методики) і моделі прогнозування банкрутств (що базується на MDA – Multiple Discriminate Analysis – множинному дискримінантному аналізі);

- моделі комплексного аналізу (на основі “напівемпіричних” методологій, які базуються на експертних оцінках аналізу економічної доцільності надання кредиту: “правила шести С”, CAMPARI, PARTS, PARSER та ін.) [1, с.450].

На сьогоднішній час закордонними комерційними банками використовуються різні системи оцінки кредитоспроможності клієнтів. Системи відрізняються один від одного числом показників, що застосовуються як складені частини загального рейтингу позичальника, а також різними підходами до самих характеристик і пріоритетністю кожної з них.

У практиці банків США застосовується правило «Шести С». В основі цієї методики лежить використання шести основних принципів кредитування. На практиці це виражається в детальному вивченні шести аспектів кредитної заявки, позначеної словами, які починаються з літери «С». З погляду кредитора, усі ці пункти повинні бути задоволені. Використання загальної схеми такого аналізу дає змогу мати чітке та повне уявлення про характер і особливості діяльності позичальника.

В Англії ключовим словом, у якому зосереджені вимоги при видачі позичок позичальником, є термін «PARTS», що включає в себе:

- purpose – призначення, мета;
- amount – сума, розмір;
- repayment – оплата, повернення боргу і відсотків;
- security – забезпечення, застава.

Існують і деякі інші методи оцінки кредитоспроможності, які за своєю специфікою відрізняються від перерахованих вище.

Так, фінансове положення підприємства-позичальника в економічному житті Німеччини визначають за рівнем рентабельності і часткою забезпеченості власними засобами.

У Японії, окрім загальноприйнятих, застосовують і коефіцієнти власності (відношення власного капіталу до підсумку балансу, співвідношення позикового і власного капіталу, відношення довгострокової заборгованості до власного капіталу, відношення іммобілізованого капіталу до суми власного капіталу і довгострокової заборгованості та ін.). Ці показники, що характеризують стійкість фінансового положення, одержують при аналізі горизонтальної і вертикальної будови балансу [7, с.380].

Таким чином, у зарубіжній банківській діяльності при розгляді питання про кредитоспроможність клієнта комплексно аналізують такі непорівнювані категорії, як економічні інтереси банку, гарантії повернення кредиту, а також людські якості керівного складу підприємства-боржника. В усіх системах використовують спільні елементи, але, з іншого боку, є й суттєві відмінності.

Системи характеристик кредитоспроможності клієнтів, які використовують зарубіжні банківські установи, містять значно більший перелік ознак, ніж визначені Національним банком України. Але, по суті, ці системи дуже схожі – різні їх назви значною мірою визначені різною послідовністю розгляду цих ознак.

Подібні системи аналізу кредитоспроможності корисні насамперед значною економією часу, потрібного кредиторам для аналізу кредитних заявок та бізнес-планів, ухвалення рішень про прийняття кредитної заявки тощо, можуть бути прийнятними і для вітчизняної практики. Та механічне перенесення зарубіжного досвіду проведення фінансового аналізу в багатьох випадках, на нашу думку, є малоефективним, тому що не береться до уваги специфіка вітчизняних підприємств, зокрема фінансова звітність та облік.

Щодо вітчизняних методик, то нормативні показники оцінки кредитоспроможності позичальника закладено в Положеннях Національного банку України “Про кредитування”, “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків” [6].

Водночас треба зазначити, що розглянуті Положення Національного банку України не забороняють банківським установам самостійно встановлювати додаткові критерії оцінки фінансового стану позичальника, які підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків і належного контролю за ними. У процесі такої оцінки банківським установам України значною мірою доцільно використовувати методики, що застосовують зарубіжні банківські установи.

Висновки. Отже поняття “кредитоспроможність” слід визначати як фінансовий стан підприємства-позичальника, яке дає впевненість в ефективному використанні позикових засобів, здатності і готовності позичальника повернути кредит відповідно до умов кредитної угоди. Оцінка кредитоспроможності повинна мати характер експрес-аналізу: проводитися достатньо часто, максимально швидко і охоплювати максимум інформації. В сучасних умовах будь-яка методика повинна бути орієнтована на синтез основних і додаткових методів, або застосовувати пов'язану систему, побудовану на декількох методах.

Список використаних джерел

1. Банківська справа : [навч. посібник / за ред. Ф.Ф. Бутинця]. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
 2. Власюк Н.І. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Власюк Н.І. – Львів : Магнолія, 2010. – 328 с.
 3. Головач А.В. Статистика банківської діяльності : [навч. посібник] / А.В. Головач, В.Б. Захожай, К.С. Базилевич. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.
 4. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика : [навч. посібник] / Лагутін В.Д. – К. : Знання, КОО, 2000. – 215 с.
 5. Ізмайлова К.В. Сучасні технології фінансового аналізу : [навч. посібник] / Ізмайлова К.В. – К. : МАУП, 2003. – 148 с.
 6. Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [Електроний ресурс] : [лист Національного банку України 02.06.1994 р. № 23011/79]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/2_124033.doc.htm
 7. Ширинская Е.Б. Операции коммерческих банков : российский и зарубежный опыт / Ширинская Е.Б. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 389 с.
-